

LIBUŠE

BEDŘICH SMETANA

BEDŘICH
SMETANA
FRANTIŠEK
HALAS

Matečnou hudbu cvrkotu a vání
matečnou hudbu nocí úsvitů a vod
sám osluněný chorál jitřních dikůvzdání
stvoření chválu růstů doprovod
on odposlouchal zjímá k poslouchání
životů našich slavných doprovod

On vyhrává nám nejen hrává
i tehda když své pochovává
a smrt už civí za klavírem
akordy se mu nekaboní

a když pak žal jas přizacloní
přes zarmoucení píseň smavá
stahuje nás zryvným vírem
vlahou vroucí víry sytí
naše hřmivě čepobití

On jenž prázdno úst jen vidí
tam kde jiní slzet počnou
on který jen hrátí vidí
hluchý hraje lidskou skočnou
v důvěru vše kolem mění
i to strašně neslyšení

Snívá radost vemlouvavá
loubím písní bolest spíná
a jen z koutku vyhledává
socha žalu Niobina

České nebe k výším zvedá
k vesmírnému nebejasu
příští slávy nápověda

Hudbičkou hubiček hlaholem zvonoviny
veselím rozpásaným mračným tichem sudby

On provází nás tam až mezi stíny

Stůj při nás stůj

Ty všemohoucí hudby

BEDŘICH SMETANA [Eva Sýkorová]

viděl vždy právem vrchol svého dramatického díla i nejvyšší vypětí svého tvůrčího génia v slavnostní zpěvohře »Libuše«, kterou komponoval na text Josefa Wenziga v letech 1869—72. Libuši chtěl dát českému, hudebně-dramatickému repertoáru dílo výjimečných, nevšedních hodnot, jež by mohlo reprezentovat důstojně výši českého dramatického umění při výjimečných událostech celého národa. Proto její prvé provedení určil k otevření velkého Národního divadla a od dokončení díla byl ochoten čekat plných devět let s jeho zveřejněním, než 11. června 1881 zaznělo při této slavnostní příležitosti, tak významné pro kulturní a politický život národa.

V souhlase s mimořádným posláním, jež bylo dílu určeno, věnoval Smetana jeho koncepci neobyčejné tvůrčí úsilí. Všechno mělo být v tomto díle mimořádné, harmonicky vyrovnané. »Libuše není žádná opera dle starých zvyků, nýbrž je slavné tableau, hudebně-dramatické užití živosti«, tak zněl hrdý, ale nejvyš oprávněný skladatelův názor na toto dílo.

Skutečně má také Libuše proti všem ostatním operám zcela odlišný výrazový charakter. Její tón je v základě slavnostní, vznešený, klidný, vážně obřadný. Ale Smetana neustrnul jen v tomto slavnostním základním ladění díla, jeho dramatický akcent se nezajímá jen vznešeným, valkorýsým pathosem. Libuše je i dramatem živých lidí, dílo, jež umělecky zachycuje a ztvárňuje jejich lidské konflikty, jejich vášně, lásky a nenávisť, pýchu i pokoření. Dílo horké krve, plné teplého lidského citu, tak jak Smetana právě dovedl umělecky vyjádřit.

Země, která vlastní taková umělecká díla, jako je Smetanova Libuše a Má vlast, není chudá země. Má v nich nejen doklad své vysoké duchovní vyspělosti, ale i živý politický program, směřující k pravdivějším zítřkům.

Tato dvě Mistrova díla měla v našem národním životě vždy symbolické poslání. V nejtěžších chvílích, kdy bylo třeba zvedat mysl a hrdost našeho lidu, zněla mohutněji než kdy jindy, burcovala a posilovala.

Posilovala věštba Libušina, stejně jako Má vlast, kde v závěru vkládá Smetana symbolickou myšlenku — do úzkostného výkřiku bojem zvaného českého lidu padá jako sluneční paprsek vysvobozující signál husitského chorálu, který se s úžasnou soustředěností rozroste do drtivé síly a spojuje s motivem Vyšehradu, jako předobraz vítězného konce cesty těch, kdo šli do boje s idejí tábořskou.

OPERA STÁTNÍHO DIVADLA V OSTRAVĚ, LAUREÁT STÁTNÍ CENY

LIBUŠE

SLAVNOSTNÍ ZPĚVOHRA O TŘECH DĚJSTVÍCH
NA SLOVA J. WENZIGA A E. ŠPINDLĚRA
PREMIÉRA SE KONÁ DNE 12. ŘÍJNA 1968 V DZN

BEDŘICH SMETANA

Dirigent: Jiří Pinkas

Režie: zasl. umělec Iija Hylas

Sbormistr: Karel Kupka

Výtvarník scény a kostýmů: Vladimír Heller j. h.

Choreografie: zasl. umělec Emerich Gabzdyl

Korepetice: Drahomíra Ritzová, Jaromír Salamoun

Libuše	Agia Formánková Zdenka Kareninová, Elenka Státního divadla v Brně j. h.
Přemysl	Vladimír Mach Čeněk Mičák
Chruďoš	Karel Hanuš Jan Kyzlink
Stáhlav	Jaroslav Hlábek
Lutobor	Karel Hanuš Karel Průša
Radovan	Vladimír Mach Vojtěch Zouhar
Krasava	Eva Gebauerová Jitka Kovaříková
Radmila	Drahomíra Drobková Alena Havlicová
Ženci	Z. Diváková, D. Drobková, M. Etzlerová, A. Havlicová, A. Malířová, O. Markelová, R. Minářová, B. Morávková, V. Nováková, A. Nakládalová, J. Ábel, J. Janda, L. Procházka.

50.

VÝROČÍ VZNIKU
ČESKOSLOVENSKA

Inspicent: Josef Jaks

Napovídá: Emilie Figurová, Marie Pečínková

Smetana je chápán dnes jako zakladatel naší moderní hudby, jako buditel, který přispěl podstatně k vytvoření naší kultury. Je milován pro svá díla, jimiž dovedl sestoupit v samu podstatu života našeho lidu. Je uctíván pro svá četná utrpení, nachystaná jeho životní dráze. Jeho víra v budoucnost národa, vrcholící v Libuši a Vlasti platí nám za cosi prorockého a vykonala první své dějinné poslání za I. světové války.

Jeho genialita a básnický vzlet uměleckých koncepcí činí ze Smetany největší zjev naší umělecké kultury vůbec. Jest z těch velkých tvůrčích duchů, kteří jsou povýšeni nad hranice času. Vyrůstaje ze své doby tvoří nikoli pro svou přítomnost, nýbrž pro budoucnost. Jako Dante, Michelangelo, Shakespeare, Goethe, Beethoven budou vždy pramenem nového poučení a nového povzbuzení, tak i Smetanovo dílo bude vždy povznášet a posilovat.

Dosavadní názory na umělecký vývoj Smetanův byl příliš pod sugescí jedinečné popularity »Prodané nevěsty«. Tím se však Smetana nedoceňuje a nejvlastnější jeho povaha tvůrčí zůstává stranou. Smetana v komické opeře nikdy neviděl své nejvyšší poslání umělecké, nýbrž směřoval celým svým myšlením a citěním někam jinam. A zde je třeba již předem uvědomit si základ celé osobnosti Smetanovy. Celý umělecký vývoj Smetanův ukazuje, že jeho duch směřoval někam zcela jinam nežli ke komickému a veselohernímu genu. Jeho linie je dána uvědomělou snahou za tvůrčí monumentalita. Tato monumentalita, spojená se vzneseností básnických koncepcí, jest organickou částí jeho jedinečně silného optimismu, který poháněl jeho ducha stále výš a výše, za novými vznesenými ideály. Tento stálý vzestup, tento orlí vzlet Smetanova ducha dává jeho výtvorům ony širé, monumentální linie. Formou, v níž tato živelná mohutnost monumentalitě nejlépe by se uplatnila, byla Smetanovi vždy česká tragická opera. K ní směřoval vši touhou svého horoucího tvůrčího nitra. Smetana je především tvůrcem Braniborů, Dalibora, Libuše s Vlastí a obou kvartetů. Zde se projevuje nejvlastnější podstata jeho tvůrčí osobnosti. Ale i v komických intermezzech se ukázal onen základ celé jeho osobnosti: umí se upřímně a srdečně smát až k slzám, ale nikdy neumí se vysmívat. Nikdy, ani v nejbojačlivějším veselí, nepominá na účtu k člověku a soucit s ním.

BEDŘICH SMETANA

VLADIMÍR HELFERT [1886-1945]

se vyrovnával s velkým uměleckým zjevem Bedřicha Smetany od svých vědeckých počátků až k růstu a zralosti pokrokového vědce. Nebylo divu, že žák Otakara Hostinského, spolupracovník Z. Nejedlého si vybral právě Smetanovo lidské a umělecké dílo za jeden ze svých hlavních předmětů vědeckého bádání. A bylo v povaze průbojného a pokrokového Vladimíra Helferta, že smetanovské otázky řešil po svém, vlastní cestou, často odlišnou od prof. Nejedlého.

Po počátečních studích o Smetanovi, v nichž nezapřel vliv svého učitele O. Hostinského, vypracoval se teprve na Moravě, jako muzikolog Masarykovy university v Brně k osobitému chápání a podání Smetanova života a díla. Vyvrcholení celého zpracování Smetanova zjevu zabránil Helfertovi koncentrační tábor (1939–45) a náhlá smrt na úsvitu svobody. Dílo o Smetanovi nedokončil, protože předčasně zahynul jako oběť fašistického věznění za nesvobody.

„Pracoval jsem o díle tomto s nejlepším svým svědomím i uměním, s vynaložením všech svých sil; i doufám, že zůstavil jsem svému drahému národu důstojnou po sobě památku.“

B.SMETANA

Libuši komponovanou za úplného zdraví, pokládám za svou nejdokonalější práci v oboru vyššího dramatu a mohu říci, za úplně samostatné dílo. V Daliboru panuje ještě absolutní hudba, Libuše ale je zvláštní; hudba a deklamace, každá má své místo důsledně.

Vše to, i instrumentace, jsou můj majetek, můj sloh, a nekořil jsem se žádnému předchůdci. Libuši jsem divadlu nikdy nezařadil jako repertoírní operu; chci aby sloužila k slavnostem českého národa.

Libuše nemá žádná opera podle starých zvyků, je slavné tableau, hudebně-dramatické užití-ování. Jsem tvůrcem tohoto genu v hudbě, zvláště v české.

I.

Po dlouhou dobu vládla moudře české zemi kněžna Libuše. Klid a mír byl však narušen svárem dvou bratří — Chrudoše a Štáhlava. Sestra bratří, Radmila, se obrací na kněžnu s žádostí, aby oba povolala na soud a zajistila opět mír.

Celý spor sleduje s úzkostí jedna z dívek družiny Libušiny. Je to Krasava, dcera nejstaršího vladky Lutobora. Uvědomuje si, že příčinou záští mezi oběma bratry je ona, nemá však odvahu již přiznati se kněžně.

Na soudním nádvoří se scházejí lešší a vladkové. Lutobor se snaží oba bratry usmířit ještě před příchodem kněžny. Zášť Chrudošova je však tak veliká, že jakmile kněžna zasedne na trůn, tvrdě a bezohledně ohlásí svůj požadavek — celé dědictví otcovo, které podle zákonů sousedních Němců patří prvorozenému synu.

Kněžna však rozsoudí podle zákonů domácích — oba bratří nechť vládnu společně, nebo se spravedlivě rozdělí. Chrudoš se vzepře rozsudku, pohaní moudrost kněžninu, požadujíc pevné vlády muže.

Libuše hluboce pokořena, vzdává se trůnu. Vysílá posly k Přemyslu ze Stadic, kterého vyvolila jako manžela i vládce této země.

II.

Nesmířitelný je hněv vladky Lutobora, když se dozvěděl, že příčinou tohoto nesmyslného rozkolu je jeho dcera Krasava. Předstírala lásku k Štáhlavovi, aby vynutila z Chrudoše vyznání, že ji miluje. Jeho hněv se zmírní teprve tehdy, když se Krasavě podaří oba bratry usmířit.

Kněžnino poselstvo přijíždí k Stadicům. Vyzývají Přemysla, aby nastoupil na trůn, urovnal spory a zastal se pokořené kněžny.

III.

Rozechvělá Libuše zatím očekává příchod Přemyslův. Na staroslavném nádvoří Vyšehradu je pozhénáno sňatku Libuše a Přemysla a oba vstupují na knížecí stolec. Nový kníže se ujímá vlády, je spokojen smírem bratří, žádá však, aby se Chrudoš kněžně podrobil.

Kněžna Libuše pak ve chvíli, kdy v zemi zavládl opět klid a mír hledí v budoucnost a věští slávu své země.

Tiráž: Program vydalo SDO v redakci Evy Sýkorové, grafická úprava
Lubomír Kus, na obálce použito scén. návrhu V. Hellera.